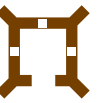

Ö R Ö K S É G

2011. MÁJUS

XV. ÉVFOLYAM / 5. SZÁM

M Ű E M L É K ■ R É G É S Z E T ■ M Ű T Á R G Y

KÉPTÁR

A hagyomány szerint Hertelendy Kálmán és neje, Békássy Klára 1930 táján kastélyt építtetett a Sáska külterületén található dabosi templomrom közelében, amelyet hajdanán „kiskolostorként” is emlegettek. Az épületrom leglátványosabb része a kapuzat faragott kőtokja.

Kép és szöveg: Balázsik Tamás

Az Örökség májusi számában földézzük a Műemléki Világnap pódiumbeszélgetését, amelynek középpontjában a válságkezelés és a munkahelyteremtés kérdése állt a kulturális örökség, mint **nemzeti erőforrás** kontextusában **(4. oldal)**.

Hagyományosan a Világnapon adta **dr. Réthelyi Miklós** miniszter a műemlékvédelemért és a régészeti örökségért adományozott díjakat és emlékérmeket. Ezután vehették át jogos tulajdonosaik az ICOMOS-díjat és a Citrom-díjat **(9. oldal)**.

Betörők vittek el a tengődi református parókiáról **úrvacsorai kelyhek**et és keresztelő garnitúrát. A KÖH műtárgyfelügyelete nem tétlenkedett **(11. oldal)**.

Dunaharaszti Fő útján évtizedekig elhagyottan pusztult az egykor jobb napokat látott **Laffert-kúria**. Azt már csak kevesen tudták, a barokk épület miféle szépségeket rejt **(12. oldal)**.

Nagy dolog manapság egy műemléképület helyreállítását ünnepelni – mereng Nagy Gábor, s írásában a Laffert-kúria dísztermének falát díszítő freskók különleges restaurálásáról mesél **(17. oldal)**.

Minden év szeptemberének harmadik hétfőjén kinyílnak a kapuk, hogy a **Kulturális Örökség Napjain** fogadják a látogatókat. Még csak május van, de nem korai erről beszélni **(18. oldal)**.

Vajon mit takar a régies fogalmat idéző **betűszó: TÉKA**. Intézményeket, tudományos embereket és magánembereket megmozgató, metaadatbázist létrehozó projektről van szó **(19. oldal)**.

Szombathely – Zanat késő urnamezős korú temetője és a lelőhely más **ős- és középkori emlékei** címmel jelent meg színvonalas kismonográfia **(22. oldal)**.

Ausztriai álmainak újabb állomására, Salzburgba, a **Mozart-házhoz** érkezett Paszternák István **(23. oldal)**.

Eger városában az **Irgalmas Testvérek** rendje alapította kórház épületének utcai homlokzatán szondázó falkutatást végeztek **(24. oldal)**.

A **mozaikok** közt beszámolunk a magyar–szlovák örökségvédelmi együttműködésről, a műemlékem.hu díjkiosztásáról és találkozójáról, valamint az Acquincumi Múzeum új térélményéről **(26–27. oldal)**.

Kulturális örökség,
nemzeti erőforrás.....4

Díjak és elismerések
a Műemléki Világnapon9

„A Tengődi Szent Eklésiájé”11

Kúria-história12

Turner Dunaharasztiin17

Kinyílnak a kapuk18

Táj, Érték, Kataszter19

Az út még épül...22

Hogyan csengessünk be
Mozartékhöz?.....23

Az Irgalmasok kórháza24

Mozaik26

A címlapon: Laffert-kúria, az udvar felőli, kőkeretes, felülvilágítóval egybekapcsolt bejárati ajtó részlete
Fotó: Hack Róbert

A hátsó borítón: A Laffert-kúria restaurált díszterme Dunaharasztiin
Fotó: Hack Róbert

ÖRÖKSÉG

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal folyóirata
www.koh.hu – ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Tamási Judit elnök

Főszerkesztő: Róna Katalin

A szerkesztőség címe:
1014 Budapest, Táncsics Mihály utca 1.
Telefon: 225-4837, fax: 225-4855,
e-mail: sajto@koh.hu

Laptervező: Lelkes Design Bt.,
Telefon: +36-23/312-488
Mobil: +36-30/272-1991
e-mail: lelkes.peter@t-online.hu

Nyomdai kivitelezés:
DEMAX MŰVEK Nyomdaipari Kft.
Telefon: 236-9070

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, NEMZETI ERŐFORRÁS

MUNKAHELYTEREMTÉS, VÁLSÁGKEZELÉS. A FOGALMAK MINDENNAPJAINKBAN GYAKORTA ELHANGZANAK. S NEM CSAK A GAZDASÁGI SZFÉRÁBAN. A KÖRNYEZET ÁLTAL IGÉNYELT, MEGOLDÁST SÜRGETŐ VÁRAKOZÁSOKKAL ÖSSZHANGBAN A MŰEMLEKI VILÁGNAPON IS ERRŐL VOLT SZÓ, MÉGPEDIG A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEM KONTEXTUSÁBAN. EZ VOLT A TÉMÁJA A PÓDIUMBESZÉLGETÉSNEK.

Mit jelent az Ön számára a kulturális örökség? Hogyan látja a kulturális örökség mai helyzetét Magyarországon? Lát-e a kulturális örökségben fejlesztési lehetőséget? Van-e ezzel kapcsolatos tapasztalata, szám szerű statisztikai információja? Véleménye szerint van-e szükség változtatásra a jogszabályokban, az intézményekben, a szemléletben és a megítélésben? Az örökségalapú, fenntartható fejlesztésben kinek, milyen szerepet kell vállalnia? Véleménye szerint melyek az első szükséges lépések ahhoz, hogy a kulturális örökség a munkahelyteremtés és a válságkezelés hatékony eszköze legyen? Ezekkel a kérdésekkel indította útjára a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a beszélgetést. Különös tekintettel a KÖH vezetői által hangsúlyozott állításra: az örökségvédelem és a fejlesztés nincs egymással antagonisztikus ellentétben, s az örökségvédelem a válságkezelésre is alkalmas. Hiszen e területen a beruházásoknak nagy az élőkönnyű igényük, s a közvetlenül az örökséget érintő gazdasági tevékenységeknek munkahely-többszöröző hatásuk is van, azaz egyetlen, ebben a szférában létrehozott munkahely generálja a legtöbb közvetett foglalkoztatást, és mivel nagyobb infrastruktúrális beruházásokra nincs szükség, a befektetett tőke jelentős része bérezésre fordítható.

A beszélgetés résztvevői voltak:

dr. Tamási Judit, a KÖH elnöke, dr. Palócz Éva, a KOPINT-TÁRKI Zrt. vezérigazgatója, L. Simon László képviselő, az Országgyűlés Kulturális és Sajtóbizottságának elnöke, dr. Jáczku Tamás, a Nemzetgazdasági Minisztérium foglalkoztatáspolitikáért felelős főosztályvezetője, dr. Brenner János címzetes egyetemi tanár, a Német Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium főosztályvezetője és Kalapács Kornél, az Ingatlanfejlesztői Kerekasztal Egyesület vezetője.

VISSZAVONULÓ VÁROS

A pódiumbeszélgetés első megszólalója dr. Brenner János volt. Személyes vallomással kezdte, azokról a családi-történelmi előzményekről szólt, amelyek a műemlékekhez kötik. Azokhoz az épületekhez, amelyeket a mai Vas megye területén és Burgenlandban szépapáig sorolhatóan, felmenői építettek. S ez az örökség számára kötelezettség. E néhány mondat után következhetett az a tudás és ismeret, amit az Országos Műemleki Felügyelőség egykori munkatársa, aki ma többek között településfejlesztési, városfejlesztési program felelőse, magával hozott a németországi tapasztalatból. Városátépítési program – így nevezte azt a

munkát, ami a súlyosan funkciójukat veszített településekkel foglalkozik Németországban. Ezek az ex-NDK-ban a kiürült lakótelepek és az eklektikus belvárosok, a nyugati területen az elhagyott katonai objektumok, szerepüket veszített ipari területek. Felvetődött a kérdés – magyarázta –, mit kezdünk vele, feláldozzuk a történelmi városszerkezeteket a műszakilag könnyebben rehabilitálható panel javára, vagy feltaláljuk a fából vaskarika stratégiát, azt ugyanis, hogy a városok valaha belülről kifele növekedtek, és most tervszerűen visszavonulnak a „kemény történelmi mag” területére. Kiderült, a legtöbb önkormányzat úgy gondolja, az a város, amelyiknek nincs történelmi magja, valójában nem is város, nem túlélőképes. A támogatási programok első közelítésben drágábbak, vagy legalábbis drágábbnak tűnnek, ám a komoly erőfeszítések megérik. Sikerült helyzetbe hozni a történelmi városokat. Ezek a városfejlesztési programok nemzeti programok, minden európai támogatás nélkül. A forrásösszetétel a következőképpen alakul: évi félmilliárd euró szövetségi támogatásra a tartományok rátesznek ugyanannyit, és saját forrásként ugyanakkora összeget az érintett önkormányzatok is. S hogy ez a relatíve nem nagy szövetségi támogatás mekkora magán-erőt mozgat meg? Vannak különböző kutatási eredmények, amelyek

közül a pesszimistábbak azt állítják, hogy a szorzó három és félszeres, a legoptimistább pedig nyolcszorosról beszél. Brenner János még egy fontos adatot említ ebben az összefüggésben: kb. 5000 euró köztámogatás az az összeg, ami generál, de legalábbis fönntart egy munkahelyet, olyat, ami a kis- és középvállalkozásoknál jelenik meg. Tehát egyszerre több területen ér el a program sikert: a városfejlesztésben, az örökségvédelemben, a munkahelyteremtésben, a kis- és középvállalkozások fennmaradásának támogatásában.

IDŐHORIZONT

A következő megszólaló *dr. Palócz Éva* volt, aki makroközgazdászként is igazolva látja, hogy a műemlékvédelem erősen gazdasági kérdés is. Előrebocsátotta, volt már a Hivatallal kapcsolata intézményének, hiszen 2007-ben számítást készítettek arról, hogy az áfacsökkenés milyen gazdasági következményekkel járna. S akkor kimutatták, hogy figyelembe véve az összes járulékos elemet, nagyon csekély lett volna az államháztartás vesztesége. A számított adókiegészítés messze elmaradt volna attól, mint amilyen előnnyel járt volna az épített örökség megvédése. A vezérigazgató asszony hangsúlyozta, intézménye mindenkor, ma is határozottan az államháztartási szigor mellett van, ugyanakkor érti és érzékeli az időhorizontot, ami speciálissá teszi az épített örökség kérdését. Ahogy mondja, tény, sokféle strukturális átalakítást el lehet halasztani, ezt támogatja is, de van, amivel óvatosan kell bánni. Ilyen az épített örökség is. A halogatás pótolhatatlan, végleges veszteséget okoz, ha ezalatt tönkremegy, elpusztul a műemlék. Ezt a legszigorúbb fiskális politika mellett is szem előtt kell tartani. Nehogy olyan helyzet jöjjön létre, hogy amikor már lenne pénz, némi túlzással, már ne legyen mit védeni. Említette, sok

dr. Jácsku Tamás, L. Simon László (felső sor), dr. Tamási Judit, Kalapács Kornél (középső sor), dr. Brenner János, dr. Palócz Éva (alsó sor)

szó esik a természeti környezet fenn tartható növekedéséről, arról, hogy a természetet legalább úgy, vagy jobb állapotban kellene átadni utódainknak. S feltette a kérdést, vajon mi az oka annak, hogy ugyanebben a kontextusban nem merül fel az épített örökség kérdése.

KOMPROMISSZUM- KÉSZSÉG

L. Simon László mindenekelőtt a jogalkotás felelősségét, lemaradásait és az ebből következő feladatát említette. Utalva arra, hogy mindaz, amiről beszélünk kell, nem csak adópolitikai probléma. Nem kecsagetett reménnyel áfa-kérdésben, véleménye szerint abból enged a legnehezebben a mindenkori pénzügyi gondolkodás. A horvát, a francia örökségvédelmi törvényre hivatkozva szólt arról, jó lenne, ha sikerülne elérni, hogy az idegenforgalmi adó egy részét a műemlékekre fordítsák. Mert tudomásul kell venni, hangsúlyozta, hogy helyi műemlékek nélkül nincs turisztika, ha nem óvjuk meg örökségünket, a vendégnek nem lesz mit megnéznie, nem lesz érdeklődés, nem lesznek turisztikai bevételek. Említette a két készülő törvényt, a világörökségit, amely ha hatályos lesz, évi 400 millió forintos forrást jelent a területnek 2012-től. Ugyanígy a nemzeti emlékhelyekre

vonatkozó törvény, amely 200 millió forinttal szerepel majd a költségvetésben, ha életbe lép. De hozzátette azt is, a költségvetés-szerkezet rendkívül nehezen mozdul, ugyanazokat a sorokat cipeljük, tehát nyilvánvalóan ezt is meg kell vizsgálni. A képviselő ugyanakkor a szakma érdekérvényesítő képességét hiányolta. S nem kevésbé a rugalmasságot. Ezen a ponton valószínűleg ellentmondásra, de legalábbis vitára ingerelte a jelenlévők egy részét, ugyanis határozott álláspontja szerint, ha az örökségvédelem nem kezd el lazítani, épp az örökség fog elveszni. Egy, a választóköri körzetében lévő Zichy-kastély esetére hivatkozott, amely az önkormányzat tulajdonában van, rossz állapotban, lenne rá befektető, aki hajlandó lenne a műemléki szempontoknak megfelelően restaurálni, ha a telek megosztásához, azaz egy részének eladásához hozzájárulna az örökségvédelmi hatóság. Ha nem – jelentette ki rugalmasságot, kompromisszum-készséget sürgetve –, befektetőket veszítünk el.

HALLAND-MODELL NÁLUNK

A következő megszólaló *dr. Tamási Judit* volt. Arról beszélt, az örökség történeti forrás, az élhető környezet része, tehát rá is vonatkozik a fenn-

tartható fejlődés parancsa, az örökség: fejlesztési potenciál hordozója, tehát lehetőséget teremt arra, hogy a múltból hozott tőkét a jövőre fordítsuk. Paradigmaváltásra van szükség, új gondolkodás- és beszédmódra, a hagyományosan hangoztatott morális, szakmai érvek mellett – hangsúlyozta –, be kell tudnunk bizonyítani az örökségvédelem gazdasági, társadalmi hasznát. Hiába méltó önmagában is a közhatalmi támogatásra, most nyilvánvalóvá kell tennünk a döntéshozók számára, hogy a gazdaság és a nemzet egésze milyen módon tud profitálni belőle. Nem áll rendelkezésünkre gazdasági statisztikai adat, amely a ráfordítást és a hozadékot kimutatná. Mennyit fordítanak rá, mennyit hoz vissza más ágazatok számára? Mi lenne, ha nem lenne kulturális örökség? Az örökségvédelem nem jelenik meg a költségvetésben, az építőiparnál, be nem azonosítható módon szerepel. Ezért csak külföldi példákra hivatkozhatunk.

A francia példa: egy munkahely tizenötöt generál közvetlenül és közvetve. A francia kormányzat 2009-ben, a válság idején, a gazdaság élénkítésére szánt 26 milliárd eurós csomag 1,5 százalékát műemlékek helyreállítására különítette el, ez az összeg négy éven át évi 100 millió euróval növeli a kulturális tárca műemléki költségvetését. Az ország 252 műemléke részesül belőle támo-

gatásban, és negyvenezerre becsülhető azon speciális, nehezen pótolható szaktudással rendelkező kézművesek száma, akiknek foglalkoztatását mindez lehetővé teszi.

A norvég gyakorlat: még az 1980-as évek gazdasági visszaesése idején a kulturális örökségi szektorban 112 munkahelyteremtő beruházást indítottak útnak 3,75 millió euró ráfordítással. Nemcsak a műemlékállomány állapota javult látványosan, ezzel javultak a hosszú távú foglalkoztatás mutatói is.

„a hagyományosan hangoztatott morális, szakmai érvek mellett, be kell tudnunk bizonyítani az örökségvédelem gazdasági, társadalmi hasznát”

A svéd példa: a természeti katasztrófa sújtotta Halland megyében az 1990-es évek elején magasra szökött a munkanélküliség is. Az örökségvédelem kezdeményezésére asztalhoz ült az állami munkaügyi szervezet és az építőipari szakmai egyesülés. A műemlékvédők előterjesztettek egy 40 épületből álló listát, amelyknél alkalmazhatónak vélték a munkanélküliek közhasznú foglalkoztatását. A program első tíz évének mérlege: csaknem 90 történeti épületet sikerült megmenteni, 40 millió euró felhasználásával. 310 új munkahely jött létre építőipari szakmunkások részére, 786 munkanélküli építőipari munkást képeztek át műemlék-helyreállításra, a régió kb. 4000 építőipari szakmunkásának több mint negyedét tanították meg a hagyományos építőipari technikákra, 100 iparosinas szerzett szakmai képesítést, 1316 építkezési fővállalkozót és beszállítót foglalkoztattak, és 175 munkahely jött létre

a felújított épületekben. A program legfőbb finanszírozója a regionális munkaügyi központ volt. A foglalkoztatáspolitikát azzal nyerték meg, hogy a munkanélkülieket átképezték hagyományos építőipari mesterségekre, majd ezt a tudásukat az épületek helyreállításánál közvetlenül hasznosították. Jól járt a területfejlesztés és az idegenforgalom is, hiszen a térség gazdasága és a turizmus egyaránt fellendült.

A Halland-modell magyarországi adaptációjaként a KÖH a közelmúltban együttműködési javaslatot kért meg az NGM foglalkoztatáspolitikáért felelős államtitkárságtól; a javaslat a közmunkaprogram és az örökségvédelem közti kapcsolat kiépítésére irányult. Lényege, hogy a közmunkások foglalkoztatási lehetőségei közé be kellene emelni egyes ingatlan örökségi értékek karbantartását, állagmegóvását is. Elsősorban romemlékek jöhetnek szóba oly módon, hogy azok megtisztításáról, a növényzet kiirtásáról, a legszükségesebb – engedély nélkül véggezhető – állagmegóvási munkák elvégzéséről közmunkások gondoskodnának, természetesen örökségvédelmi szakember felügyelete mellett. A KÖH vállalta, hogy – az örökségvédelmi szakigazgatási szervek bevonásával – projektlistát állít össze az új közmunkarendszer készülő koncepciójához.

TRANZITFOGLALKOZTATÁS

A korábban rendszeres szociális segélyben részesültekről, a foglalkoztatásról és a közfoglalkoztatás új rendszeréről beszélt *dr. Jáczku Tamás*, a Nemzetgazdasági Minisztérium foglalkoztatáspolitikáért felelős főosztályvezetője. Beszélt azokról a korábbi káros folyamatokról, amelyeknek során a nehéz helyzetben lévő önkormányzatok nagyobb képzettséget igénylő szakmákat is szo-

ciális segélyezettekkel váltottak ki. Másutt hagyományos közterület-rendbentartási feladatokat láttak el így. Érkeztek olyan jelzések is, hogy vállalkozók egyes településeken nem találnak munkaerőt, mert a munkanélküliek inkább a minimálbérnek megfelelő segélyt választják, ahelyett, hogy ténylegesen dolgoznának. Negatív tapasztalatokat figyelembe véve változott meg a közfoglalkoztatás támogatási rendszere, most már civil szervezetek, egyházak is részesülhetnek e támogatásban. A cél, hogy ez tranzitfoglalkoztatás legyen, azaz megteremtse a visszavezető utat a nyílt munkaerőpiacra. Beszélt az értéktérmentésről. És itt tért át témánkra, elképzelhető, hogy közfoglalkoztatottakkal végeztessék a kastélyok, várak környékének rendezését, hogy részt vegyenek helyreállításban, s szakmai felügyelet mellett régészeti feltárásokban.

S közben akár egyéni kompetenciákat nyerhetnek, átképzésben vehetnek részt, ezzel megteremtődik a lehetőség e területeken további munkavállalásra. S ha ezzel a munkával megnő a terület turisztikai fejlődésének lehetősége, az újonnan érkező vállalkozásoknak nyilvánvalóan munkaerőre lesz szükségük. A munkahelyteremtő beruházások támogatásban részesülnek, ezzel generálódik az új munkalehetőség.

MIRE SZÁMÍTHATNAK?

A pódiumbeszélgetésben a magán-szférát képviselte Kalapács Kornél, aki nemcsak az ORCO egyik magyarországi vezetőjeként szólt, hanem a tizenhat nagy ingatlanfejlesztő céget magába foglaló Ingatlanfejlesztési Kerekasztal képviselőjeként is. Sorolta az e csoportot jellemző impozáns számokat: 300 millió négyzetméternyi ingatlanfejlesztés, 100 ezer munkahely teremtése, 5,7 milliárd euró értékű befektetések. Arról is

szólt, hogy felhasználó-központúság, emberközpontúság, használhatóság, fenntarthatóság jellemzi működésüket. Nem titkolta, rengeteg nehézséget vélnek felfedezni a történeti épületek ingatlanfejlesztése kapcsán: a nagy eszmei értékű épületek gazdaságtalanul üzemeltethetők, a nagy terek nehezen hasznosíthatók. A műemlékek korszerűtlen technológiával, korszerűtlen anyagokból épültek – jelentette ki (nem gondolva a szavai-
ban rejlő paradoxonra, ezek az anyagok a maguk idejében bizony nagyon is korszerűek voltak – A Szerk.). Elmondta, az ingatlanfejlesztők úgy látják, a műemlékek helyreállítása 30-40 százalékkal költségesebb, mint a zöldmezős beruházás. Ugyanakkor hangsúlyozta, hisznek abban, hogy fontosak a történeti épületek, eszmei értékük hozzáadott érték. De meg kell felelni a befektetői követelményeknek. A befektetők már az első pillanatban, tehát nem csak hosszú egyeztetések után, nyíltan, világosan tudni szeretnék, mire számíthatnak. Elmondta, az ingatlanfejlesztők nem értenek a műemlék-
védelemhez, szükségük van a szakemberekre, hogy elkerüljék azokat a konfliktushelyzeteket, melyekben sokszor nem értették meg a szempontokat. Ezért tartja fontosnak, hogy összefogva, közösen lehessen a problémákat megoldani, hogy megszülethessenek azok a kompromisszumos megoldások, amelyek mindenki számára elfogadhatók.

RÉSZLETEK A VITÁBÓL

Tamási Judit válaszai közt az „idő-horizontra” utalva említette az épületek anyagi valóságukban történő megőrzését, s hangsúlyozta, fontos lenne, hogy megszülessék egy örökségvédelmi kódex, egy minden kérdést összefoglaló örökségvédelmi jogszabálygyűjtemény, hogy a műemlékekre vonatkozó hatósági munkát

ne építésügyi, hanem kulturális és tudományos szempontokat tükröző örökségvédelmi jogszabályok alapján lehessen végezni.

L. Simon László, ismételten a rugalmasságot sürgetve, megnyitott még egy témakört, s ez a helyi védettség intézménye, amelytől – ismeretei szerint – ódzkodnak az önkormányzatok. (Kár, hogy parlamenti elfoglaltsága miatt nem volt jelen Balatonfüred polgármestere, dr. Bóka István, aki valószínűleg itt is elmondta volna azt, amit az Örökség márciusi számában megjelent interjúban: Balatonfüreden több mint háromszáz, helyi védelem alatt álló ingatlan van, s ezeket szeretnék is megőrizni. Létezik egy rendeletük, amelynek értelmében a műemléki védelem alatt álló épületeknél a befizetett építményadó bizonyos részét homlokzat- vagy tetőfelújításra visszaadhatják. A Szerk.)

Tamási Judit említette, az állampolgárnak éreznie kellene a közösség támogatását, ez lenne a törvényben meghatározott, de pénzügyi alappal nem ellátott műemléki többletköltség. Brenner János a szakma érdekérvényesítő képességével kapcsolatban elmondta, Németországban van egy alapítvány a műemlékekért, amely megnyerte elnökül a mindenkori szövetségi államelnököt. Ki mondana neki nemet?

S fölvetett egy újabb lehetőséget, amely azonnali vitát gerjesztett, s ez a win-win szituáció. Mindenki nyer, amikor egy intézmény, egy jelentős cég rájön, nem mindegy, hol az irodája. A város szélén, vagy a kétségtelen többletköltséggel helyreállított történeti környezetben. Ez reklámértéket jelent az ingatlanfejlesztőnek, s az ingatlant használnak egyaránt. Némi félreértéssel (miután a hozzászólóval ellentétben nemcsak a magánbefektetőre értelmezték) érkeztek erre az ellenvélemények, Magyarországon még jó ideig nem lesz win-win helyzet... Valóban?

Kalapács Kornél az örökségvédelem és a fenntartható fejlesztés ellentmondását igyekezett magyarázni, úgy véelve, legjobb lenne műemléképület és műemléképület között különbséget tenni, s ennek alapján meghatározni, kinek milyen korlátozottságai, illetve jogai vannak. Ekkor szólt arról is, drága a műemléképület üzemeltetése, hiába a sok, nagy tér, a kihasználhatóság alacsony. És sorolta a hagyományos ingatlanfejlesztői gondokat: ablakok, hőszigetelés, fűtés-hűtés...

Palócz Éva a közmunkaprogram vesztélyére hívta fel a figyelmet, nehogy kiszorítsa a magánvállalkozói munkaerő-foglalkoztatást. Gazdasági számításokat javasolt.

Tamási Judit Kalapács Kornélnak válaszolva hangsúlyozta, vannak kulturált és korszerű megoldások a sokszor felvetett hőszigetelés, energiatakarékos ablak kérdésekre. A műemlékek osztályozása pedig nem jogi, hanem szakmapolitikai kérdés, semmi szükség első- és másodosztályú besorolásra.

Szólt még a pályázati kérdésekről. Ismételten kiemelte, örökségvédelem és fejlesztés nem egymásnak ellentmondó fogalom. S az örökségi érték fejlesztési potenciálja épp annak fizikai valóságában, a történeti anyagban rejlik, a fejlesztésnek tehát nem lehet következménye ennek károsítása.

S a konklúzió? Ha összefoglalva nem is hangzott el, fontos a vélemények, az elképzelések ütköztetése, még jobb lenne, ha valóban ütköznenek, ha a résztvevők meghallgatnák, és főként meghallanák egymás szavát. S mindebből valóban közös gondolkodás jönne létre. Nehogy valósággá váljék a dr. Fejérdy Tamás által a hozzászólások keretében fölidézett történet, egy jeles építész mondatának lényege Budapest eklektikus negyedeiről szólva: Ha nem engeditek meg, hogy lebontsuk, elpusztul... ■

(Lejegyezte: Róna Katalin)

DÍJAK ÉS ELISMERÉSEK A MŰEMLÉKI VILÁGNAPON

A MŰEMLÉKVÉDELEMÉRT FORSTER GYULA-DÍJ

BRUTYÓ MÁRIA okleveles restaurátorművésznek a hazai monumentális festészeti emlékek, ezen belül is ezek legősibb műfajának, a mozaikoknak kiváló szaktudással és magas szinten történő restaurálása, a mozaikművészet mára már feledésbe merült rejtett technikáinak kutatása és alkalmazása területén végzett közel harmincéves kiváló tevékenységének elismeréseként

DÁVID FERENC művészettörténésznek, a hazai műemlékvédelem és a művészettörténeti kutatás meghatározó személyiségének fél évszázados igen jelentős, példamutató és újjító kutató munkásságának elismeréseként

SZÉPHEGYI LÁSZLÓ okleveles építésmérnöknek, az építészeti értékek megőrzése iránt tanúsított elkötelezettsége, valamint két és fél évtizedes, a műemlékvédelem területén magas szinten, sok alázattal végzett következetes, kitartó és példamutató hatósági munkáját elismerve

A RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉRT SCHÖNVISNER ISTVÁN-DÍJ

DR. PALÁGYI SYLVIA régésznek, a történettudományok kandidátusának, több mint négy évtizedes pályafutása során elért kiemelkedő eredményeiért, különös tekintettel a balácai római kori villagazdaság feltárása, hazai bemutatása és nemzetközi hírnévre emelése érdekében végzett iránymutató tevékenységéért

DR. MÜLLER RÓBERT középkoros régésznek, nemzetközi rangú kutatónak a hazai régészeti örökség feltárásában, a hazai és nemzetközi szakmai közéletben, valamint a régészeti örökség védelmében kifejtett több mint negyven éves, magas színvonalú tevékenységéért

A MŰEMLÉKVÉDELEMÉRT FORSTER GYULA-EMLÉKÉREM

FÁBIÁN ÉVA okleveles építésmérnöknek, Kaposvár történeti építészeti értékeinek és arculatának hiteles megőrzése érdekében a város főépítészeként kifejtett következetes és eredményes tevékenységét elismerve

DR. FÜLÖP ISTVÁN okleveles gépészmérnöknek, a gödöllői Városvédő Egyesület elnökének, Gödöllő és környéke építészeti arculatának és értékeinek megőrzéséért kifejtett több mint két évtizedes erőfeszítéseiért és az elért eredményekért

KERTÉSZ MARGITNAK, a KÖH vezető főtanácsosának, a kulturális örökség népszerűsítésében páratlanul eredményes, sok látogatót vonzó Kulturális Örökség Napjainak kreativitással és odaadással évente történő megszervezéséért és országosan ismertté tételéért

LÁZÁR LENKE újságírónak, a magas szakmai színvonalú Kő újság sajtó kiadásban, önzetlenül, minden ellenszolgáltatás nélkül történő megjelenítése és terjesztése által a műemlékvédelem területén végzett hiánypótló tevékenységéért

LUDWIG EMIL művészettörténésznek a kulturális örökségi emlékeknek a sajtó eszközeivel történő szakmailag hiteles bemutatása, népszerűsítése és széles körben történő megismertetése érdekében kifejtett több évtizedes tevékenységéért

*Dr. Rétbelyi Miklós miniszter és dr. Tamási Judit adta át a miniszteri kitüntetéseket: Dávid Ferenc, Szépbegyí László, Kertész Margit
Fotók: Bélavári Krisztina*

A WEKERLEI TÁRSASKÖR ÉPÍTÉSKLUBJÁNAK az értékmentő szemléletnek a helyi közösség körében történő népszerűsítése, és ezáltal a műemléki jelentőségű területté nyilvánított Wekerle-telep műemléki értékeinek szakszerű megőrzése érdekében kifejtett önzetlen és példaeértékű munkájukért és eddig elért sikereikért

A RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉRT SCHÖNVISNER ISTVÁN-EMLÉKÉREM

DELI FERENC nyugalmazott tanítónak, a fiataloknak a múlt tiszteletére való neveléséért, illetve a Hajós és környéke régészeti öröksége megőrzése érdekében önzetlenül vállalt és gyakorolt, több mint fél évszázados vigyázó gondoskodásáért

HESZTERA ALADÁR okleveles restaurátornak magas szakmai színvonalon és művészi igényességgel végzett restaurátori munkásságának és a középfokú restaurátorképzés terén szerzett érdemeinek elismeréseként

SALÉTLI GYÖRGYNEK, a B.A.Z. Megyei Kormányhivatal Élelmiszerláncbiztonsági és Állat-egészségügyi Igazgatósága falugazdászának, amatőr régészeti, őslénytani és néprajzi kutatójának számos régészeti lelőhely felkutatásában, megmentésében és ismertté tételében játszott szerepéért, valamint az örökségvédelmi szakemberek munkájának hathatós segítségéért

SOMLÓSI ÉVÁNAK, az MTA Régészeti Intézete főrestaurátorának, több mint negyvenéves, a régészeti leletek rendkívüli szakértelemmel, aprólékos gondnal és hallatlan türelemmel történő restaurálásáért, széles körű szakmai ismereteiért és ezek önzetlen megosztásáért

ELISMERŐ OKLEVÉL régészeti lelőhely megtalálásáért és bejelentéséért

*Imre Gábor*nak, a FŐGÁZ munkatársának

2009 tavaszán domborművekkel díszített római kori síremlékek kerültek elő Budán, a XI. kerületben, a Rupphegy oldalában, földkitermelés során. A FŐGÁZ munkatársának bejelentését követően a Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeumának régészei nagyméretű, díszes sírépítményhez tartozó faragványokat, köztük egy latin nyelvű sírfelirattal ellátott kőemléket találtak.

ICOMOS-DÍJ

Rácz-fürdő, Budapest

Az épületegyüttes történeti előzményeinek feltárását, a mértéktartó kortárs építészeti környezet mellett a műemléki értékek szakszerű és szemléletes bemutatását az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság ICOMOS-díjjal ismeri el.

Tervező:

Dévényi Tamás, Valkai Csaba,
Varga Anikó, Kis Péter, Pető László
Kutató:

Bor Ferenc,

Bartos György (Hild-Ybl Alapítvány)

Restaurátor:

Varga Zoltán Zsolt, Csányi Szabolcs
Építető: Rácz Nosztalgia Kft.

Kivitelező: Magyar Építő Zrt.

Műemléki felügyelő:

Ferenchalmi Katalin

Egykori pálos-karmelita rendház, Sopronbánfalva

A pálos-karmelita rendház integrált szemléletű, fenntarthatóságot és a

műemléki értékek védelmét szolgáló helyreállítását, az illeszkedő, új rendeltetés kialakítását az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság ICOMOS-díjjal ismeri el.

Vezető tervezők:

Magyari Éva, Pazár Béla – MNDP
Építőművészeti Kft.

Művészettörténeti kutatás:

Balázsik Tamás

Régészeti feltárás:

Gabrieli Gabriella,

Nemes András – Soproni Múzeum
Művészettörténész szakértő, műemléki konzulens: Dávid Ferenc

Műemlék-felügyelő: Veöreös András
Építető: KOGART

Kivitelező: METO Zrt.

MŰEMLEKVÉDELMI CITROM-DÍJ

Kaposmenti Tájház, Szakály, Rákóczi utca 340.

A CITROM-díj arra a káros és megengedhetetlen nemtörődömségre hívja fel a figyelmet, amely a tetőt pusztító tűzvész után az épület teljes megsemmisüléséhez, majd lerombolásához vezetett.

Mélygarázsépítés a Budai Várhegy vÁrfalában a Karakas pasa torony közelében

A CITROM-díj a figyelmet kívánja felhívni a műemlékeinkhez kapcsolódó, megszakadt, befejezetlen beruházások rossz gyakorlatának érzékelhető elterjedésére, növekvő számára – és elkerülésük szükségességére. Ezek a felében-harmadában maradt beavatkozások nemcsak rontják környezetünk esztétikáját, hanem az érintett műemlékeink állagát, gyakorta a pusztán fizikai fennmaradásukat is rendkívüli mértékben veszélyeztetik. ■

„A TENGŐDI SZENT EKLÉSIÁJÉ”

2009. JÚLIUS ELSEJÉN HÍVATLAN VENDÉGEK JÁRTAK A SOMOGY MEGYEI TENGŐD REFORMÁTUS PARÓKIÁJÁN. A BETÖRŐK, KIHASZNÁLVA A LEHETŐSÉGEKET, HÁROM, EZÜST ÚRVACSORAI KELYHET VITTEK EL, ILLETVE AZ UGYANCSAK FÉMBŐL KÉSZÜLT RÉGI KERESZTELŐ GARNITÚRÁT.

BUZINKAY PÉTER

A lopás nemcsak a helyi közösségnek volt fájdalmas veszteség, hiszen a hitélet nélkülözhetetlen kellékeiről volt szó, hanem a kulturális örökségnek is. Az ellopott hat tárgy többsége a XIX. század végén, vagy azután készült, s így kevésbé voltak különlegesek, ritkák. Ám volt köztük egy XVIII. századi barokk ezüstkehely is, amely – az egyházi leltárak szerint – már két évszázada szolgálta a gyülekezetet.

A lopásról sem a rendőrség, sem maga a sértett nem értesítette a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal műtárgyfelügyeletét. Ám a hírek között beszámolt róla a Kossuth rádió, amelynek internetes oldalán is megjelent a hír. Ott akadt rá a hivatali műtárgyfelügyelet. Ezután megkezdte az eljáró rendőrkapitányságot, hogy elkérje – a kulturális javak hatékonyabb védelme érdekében 2006 márciusában kötött ORFK-VPOP-KÖH együttműködési megállapodás értelmében – a lopással kapcsolatos adatokat. Hónapokig tartó levélváltások után 2010 tavaszára végre sikerült az ellopott tárgyak és az ügy adatait beszerezni, és a lopott műtárgyak nyilvántartásában feldolgozni, rögzíteni. Szerencsére a legértékesebb barokk kehelynél is rendelkezésre álltak régebbi leírások és fénykép is. Ebből még az is kiderült, hogy a 25 centiméter magas, mívesen elkészített, aranyozott ezüst kehely

talpperemén vésett felirat hirdette: „A Tengődi Szent Eklésiájé”.

A tavaszi árverési katalógusok ellenőrzése során, május elején az egyik pesti árverezőház katalógusában azután sikerült is a „délnémet rokokó misekehely” fényképe és leírása alapján az ellopott úrasztali kely-

het elsődlegesen beazonosítani.

Az árverési kiállításon a darabot kézbe véve és „szemrevételezéssel” alaposan megvizsgálva, megállapítható volt, hogy a kehely lapos, karéjos talpperemén, az egyik szélesebb peremrészén friss beavatkozások nyomai fedezhetők fel. A felső oldalon fényes, egészen sima, karcolásmentes felület, friss aranyozással, míg ennek hátoldalán, a talpperem alsó felén enyhén kidomborodó betűk negatív nyomai.

Az azonosságot a KÖH műtárgyfelügyelete azonnal jelezte a rendőrségnek. S másnap a kelyhet „bűnjelként” lefoglalták, elvitték. A rendőrség az eljárás – tanúvallomások, igazságügyi szakértői vélemények stb. – során minden kétséget kizáróan megállapította, hogy a majd egy éve Tengődről ellopott úrasztali kehelyről van szó. A kehely így visszakerülhetett jogos tulajdonosához.

p.s. 2011. április 17-én, virágvasárnap délelőtt, a siófoki református templomban Nagy Csaba esperes hálaadó istentiszteletet tartott az úrasztali kehely visszakerülése alkalmából. Az istentiszteleten jelen volt, és rövid beszédet mondott dr. Tamási Judit elnök is. A kelyhet, amelynek védési eljárását a Műtárgyfelügyeleti Iroda elindította, hűvét után a pápai református múzeumban helyezi el az egyházközség. ■

KÚRIA-HISTÓRIA

DUNAHARASZTI FŐ ÚTJÁN, NÉHÁNY SZÁZ MÉTERNYIRE A MAI VÁROSHÁZÁTÓL KÜLÖNÖS SORSÚ ÉPÜLET ÁLLT, HOSSZÚ ÉVTIZEDEK ÓTA EGYRE PUSZTULVA, MAJD ELHAGYATOTTAN, ÜRESEN. OMLÓ VAKOLATTAL, ÁTNEDVESEDETT FALAKKAL, STATIKAILAG MEGBILLENVE, ROMOSAN. KI TUDJA, MI LEHET BELÜL – MONDOGATTÁK A HELYIEK. TALÁLKOZTUNK OLYANOKKAL IS, AKIK MÁR-MÁR SZELLEMKASTÉLYKÉNT EMLEGETTÉK. GRANÁRIUM – ÍGY NEVEZTÉK AZ IDŐSEBBEK, HISZEN EGY IDŐBEN MAGTÁRKÉNT MŰKÖDÖTT. MÁSONKÉNT VÉLTÉK, A RÉGI IDŐKBEN BIZONY ELEGÁNS KÚRIA VOLT, AMELYNEK DÍSZTERMÉT FALFESTMÉNYEK ÉKÍTETTÉK. MINDEZ AZONBAN SOKÁIG CSAK VISSZAFORDÍTHATATLAN MÚLTNAK TETSZETT... VAGY MÉGSEM?

RÓNA KATALIN

Az egykori kúria jó ideje műemléki védelem alatt áll, ám tudjuk, sokszor ez sajnos kevés egy épület megmentéséhez, hiszen ha hiányzik a tulajdonosi akarat, könnyen az idő és az elhanyagoltság prédájává válik a legértékesebb emlék is. Nos, a Laffert-kúria, mert arról beszélünk, nem erre a sorsra jutott, tán utolsó pillanatban, s a régebbi képeket nézegetve, mondhatnók, már-már a teljes pusztulásból hozta vissza helyiek, műemlékesek, építészek, restaurátorok közös elszántsága, odaadó munkája.

Az egykor Haraszti nevet viselő település a XVII. század végén kezdett a török hódoltság után új életre kelni. Ekkortájt szerzett ott birtokot Laffert Ferdinánd, ahogy a helytörténészek elmondják, a család német eredetű, de már Magyarországon kapott bárói rangot. Az 1754-es vármegyei összeírás is a családot

említi a helység földbirtokosaként. Nevükhöz több, ma műemléki védelem alatt álló emlék köthető: a feljegyzések szerint 1716-ban állították a Haraszti letelepülő meszsziről jött védőszentjeként tisztelt Nepomuki Szent Jánosnak szobrot. Kőtemplomot építettek 1718–19-ben, s a század második évtizedében barokk kúriát emeltek, valószínűleg a régi templom helyén. Utóbb, majd az 1820-as években ebből költöztek át új kastélyukba, amely ma a polgármesteri hivatal épülete. Akkortájt kezdtek magtárként használni az eredeti épületet. Ezért is viselte sokáig az emlékezetben a granárium nevet. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal műemléki nyilvántartásának bejegyzése szerint „A kastély építőmestere nem ismert... Az épület a ráckevei Savoyai-kastéllyal hozható leginkább kapcsolatba, talán az itt dolgozó mesterekben kereshetjük

egykori tervezőjét. A ráckevei terveket Savoyai Jenő udvari építész, Johann Lukas von Hildebrandt készítette, feltételezhető, mint pallér, Mayerhoffer András is dolgozott. További kutatásra érdemes egyrészt az udvari bejárati ajtó és a kalocsai székesegyház főhomlokzati ablaknyíláskereteinek összevetése. Másrészt, a díszterem megmaradt falképei, a medalionba foglalt profilos alakok és egymást fedő tárcsás sora, amelyek leginkább a péceli Ráday-kastély emeleti termeinek faldíszéhez állnak közel.” Ugyanebben az állapotleírásban olvasható: „Az épület külső és belső falfelületein a vakolat mállik. A többszöri átalakítások következtében az eredeti külső faltagolásnak nyomain már nem fedezhetők fel. Az ablaknyílókat kicserélték, nyíláskereteit befalazták, egyes helyeken új bejárati ajtókat nyitottak.

Az északi szárnyban lakórészt alakítottak ki, ennek következtében a járósínteket megemelték, válaszfalakat húztak. A díszterem falképei a falmezők alsó zónáiban töredékes állapotban maradtak meg, az emberi gondatlanság következménye a falak bevésése.”

A kúriából – a história szerint – utóbb magház lett, majd részben lakóházként, részben szobrász műtermeként használták, lakói a járósínt-

tet feltöltötték, belső falakat húztak, a térszerkezetek, ha szerencsére nem is visszafordíthatatlanul, de megváltoztak. S eljött az az idő is, amikor a kúria elhagyatottan, üresen állt. A teljes pusztulásra ítélve vagy tán jobb időkből reménykedve. S Dunaharaszti Önkormányzata végül megértve, hogy nem hagyhatja végleg pusztulni a múlt emlékét, a település kisszámú műemléki értékeinek egyikét, döntött.

Megvásárolta a tulajdonosoktól az épületet, s az elmúlt évben az Európai Unió által támogatott „Fő út faltól falig” elnevezésű városközpont-rekonstrukciós program keretében megkezdődhetett a Laffert-kúria restaurálása is. Az összköltség a térburkolatokkal, zöldfelületekkel, térbútorokkal s a berendezéssel ötszáz millió forint értékű.

„A tervezés és a kivitelezés során nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy az örökségvédelmi szempontokat messzemenően figyelembe vegyünk, eleget tegyünk a műemlékvédelmi hatóság előírásainak az eredeti barokk megjelenés helyreállítására, a feltárható barokk emlékek megmutatására. Különös figyelmet kapott a díszterem kétségbeeső állapotban lévő, barokk kori falképeinek restaurálása és a kivitelezés közben engedélyezett rekonstruálása” – mondják a polgármesteri hivatal műszaki szakemberei, miközben az épületben sétálunk, ahol az átadás előtti utolsó simításokat végzik.

▲ *Freskórészlet restaurálás előtt*

◀ *A pusztuló díszterem*

Fotók: Herling Zsuzsa

„A munkák 2010 márciusában kezdődtek el – magyarázzák. – A feltárás és a kivitelezés során nyilvánvalóvá vált, az épület egésze, tartó szerkezete valóban olyan rossz, vagy tényleg még rosszabb állapotban van, mint sejtettük. A szigetelés teljes hiánya, a rossz csapadékvíz-elvezetés, a talajból beszivárgó víz és az eső egyaránt roncsoolta az épületet. Ehhez járultak még hozzá a tavaly nyári esőzések, épp a tetőszerkezet bontása idején. Nem lehet titkolni, a salétromosodás nem szűnt meg, a vastag falak teljes, természetes kiszáradása még hosszú ideig eltarthat.”

„A tervezés során az épület eredeti térszerkezetének és a feltárható barokk kori emlékeknek a megmutatása és mai igények és funkció szerinti használata volt a cél.” Így mondják a kísérőink, akik büszkén mutatják a kúria kert felőli oldalán kialakított fogadóhelyiséget, a kiállítási tereket, a majdani kávézót, a padlástérben létrehozott leendő oktatási, előadói termet. S az utcai

fronton a könyvtárszobát a redőnyös, sok belső fiókos írószekrényvel, a kecses, rokokó garnitúrával berendezett szalont, a termet, amely a közeli megnyitás után kiállítások színhelye lesz. S mindennekfölött a dísztermet, amelynek korongmotívumos, szalagkeretes falfestménye eredeti teljességében barokk kastélykertet idézhetett. Mintha a kúriából kitekinténénk a kertbe, melynek szobrai mutatják a játékos, festett puttók.

A ház megújulásának igazi nagy kérdését kétségtelenül épp a freskók restaurálása jelentette. De erről már szóljon a falfestő-restaurátor művész, Herling Zsuzsa:

„A díszterem romos állapotában lévő oldalfala és mennyezeti felülete meszes és diszperziós fehér festékkel volt lefestve, a lábazati részen,

- ▲ A földszinti termek a könyvtárszoba felől
 - ▲ A társalgó
 - ▶ A földszinti folyosó is kiállítási tér lesz
- Fotók: Hack Róbert

egyes helyeken hengermintás festéssel lehengerelve. A feltárt kis felületeken láthatóvá vált a geometrikus építészeti, valamint figurális és ornamentika ábrázolás.

A mennyezeti felület és oldalfal felület felén a vakolatréteg le volt festve, a vakolat sok helyen mállott, a felülete porhanyós, levelesen vált el a hordozófelülettől. Az oldalfal felületen, a vakolt felületek nagy része tönkrement, a lábazati felületen valamint az ablak melletti falfelületeken be volt ázva, több helyen penészes részek keletkeztek. A megmaradt festett, vakolt felület porhanyós, repedezett, hiányos.

Az első lépés a teljes falfelület kiterjesztett falkutatása volt az átfestett falfelületeken. A meszes átfestéseket nehezen lehetett eltávolítani az eredeti alsó festett rétegről. A teljes feltárás után megállapítható volt az eredeti festett réteg mértéke és állapota. A mennyezeti feltárt falfelületen festett égbolt került elő, nagyon szép kék és rózsaszínes átmenetekkel, töredékes állapotban. A mennyezet és oldalfal határánál az íves felületen körben, egységes építészeti elemekkel díszített, festett párkány-motívum vált láthatóvá. A sarkokban, a kályha béléteknél konzolok tagolják a festett párkányrészeket. Az építészeti festett felületek alatt keretbe foglalt füzérmotívum megy körbe. Az utcai oldalon lévő ajtó felett medalion, közepén festett férfifej-ábrázolások kerültek elő. Az oldalfal felületen az ajtó, az ablak és a kályhabéletek körül egységesen mindkét oldalon a díszítőfestés ún. pénzmotívumokat, valamint vonalazott keretezést mutat. A keretezések között a két rövidebbik oldalon, valamint az ablaknyílások közötti felületeken festett posztamensen puttó, valamint allegorikus figurák váltak láthatóvá. A festés szinte szobrokhoz hasonlít. A kályhabéletekben a lábazati részen márványfestés, középen, az íves részen kagylómotívum füzérral, a

két ablakbélletben, két oldalt keretezés és medálmotívum került elő. Az egész festett falfelület egy kastélyábrázolást mutat. A kiterjesztett kutatás eredményeként nyilvánlová vált, a falfelületen körülbelül fele arányban maradt meg az eredeti festett felület az átfestések alatt. Megkezdődött a munka. Az átfestések eltávolítása után következett a festett felület teljes vizes tisztítása, ahol a vakolt felületek a tégláig le voltak esve, és nem volt meg az eredeti festett réteg, az újravakolás, majd az egész falfelület konzerválása. Ezután jött a megmaradt festett felületek beilleszkedő pontozásos retusálása. Először a kisebb kopott, majd a nagyobb hiányos felületek retusálása, s a kiegészítő festés restaurálása a megmaradt eredeti festett felületeken.

Ahol nem maradt meg eredeti festett réteg, az újravakolt felületeket az eredeti falkép alapszínéhez igazodva festettük meg. A műemlékes szakrestaurátor zsűri úgy döntött, a hiányos felületek rekonstrukciós festése indokolt, az eredeti felületnek megfelelően a rekonstrukciós festés megvalósítható annak érdekében, hogy a díszterem egységes esztétikai képet mutasson. Így a díszterem ablak melletti falfelületét színben és foltrendszerben festettük meg, a szemben lévő megmaradt és restaurált falkép hangulatához igazodva. A díszterem a teljes rekonstrukciós festéssel visszanyerte eredeti hangulatát.”

„A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal munkatársaival kiváló volt az együttműködés – mondja Novák Anikó, Dunaharaszti önkormányzatának

*Dísztermi freskórészlet restaurálás előtt
Fotó: Herling Zsuzsa*

műszaki vezetője –, akárcsak a kivitelezésben közreműködő, Örökségvédő Ingatlanfenntartó Nonprofit Kft.-vel. Pontosan megértették, a város, a helyiek identitása szempontjából is fontos, hogy újjászülessen az egykorvolt kúria. Megadták a szakmai és természetesen a szükséges hatósági háttérrel annak érdekében, hogy az épület eredeti formáját hűen őrizve, de a mai kor igényeinek, új funkcióinak megfelelően nyithassa majd meg kapuit, fogadhassa a kulturális programokra, kiállításokra, koncertekre, szabadtéri előadásokra, mindazokra a művészeti és társadalmi eseményekre érkezőket, amelyek az új életre kelt Laffert-kúria sajátjai lesznek.” ■

TURNER DUNAHARASZTIN

NAGY DOLOG MANAPSÁG, EZEKBE A SZŰKÖS, SZORÍTÓS IDŐKBEN EGY MŰEMLÉKÉPÜLET HELYREÁLLÍTÁSÁT ÜNNEPELNI. ILYENKOR AZ EMBER KICSIT MÁSKÉNT VESZI A LEVEGŐT, ÉS ELŐJÖN MINDAZ, AMI ELŐTTE VOLT, ÉS EZEKRŐL SOKAT LEHETNE BESZÉLNI.

NAGY GÁBOR

Az épület megszületéséről, a pompás első időszakról, majd a tulajdonos hűtlenségéről, ha szabad ilyet mondani, mikor is új kastélyt építvén, a kúria méltatlanul magtár lesz, és arról, hogy a lejtőn nincs megállás, egészen az enyészet határáig. És arról, hogy amikor már szinte minden veszve, történik valami, egy kisebbfajta csoda, a helyi közösség fontosnak tartja ezt az értéket, és még európai pénzeket is hozzá lehetett varázsolni. És aztán a megvalósulásról, a pályázatás nehézségeiről, az invenciózus fiatal tervezők műemlékes munkájáról, arról, hogy miért a levendulák kapták a legjobb helyet a kertben, ha majd előadás lesz a színpadon. Ebből a dicsőséges menetelésből most csak egyetlen részletet villantanék föl. Az nyilvánvaló, hogy az épület legnagyobb ékessége a díszterem és annak festett falai. Amikor először láttam, elég reménytelen volt a helyzet. Bizonytalan földém, vizes falak, levert vakolatok. Ilyenkor csak a hozzáértő kéz segít. Szerencsére ez megadatott, és Herling Zsuzsa vezetésével elkezdődhetett az újjászületés. Az értékek mentése, stabilizálása, tisztítása és rekonstruk-

ciós kiegészítése. A díszterem északi falán, a nagy ajtó és a homlokzati fal között sikerült egy hárommalos képet helyreállítani. A szemközti

„Érdekes volt a négy, nagyon lapos, elnyújtott formátumú kép. Az egyik szinte teljesen ugyanazt mutatta, mint ami az ablakon kitekintve látható volt. Csak egy kicsit másként. Nem a természetes másolat, a hiteles másolat.”

falon, ahol minden bizonnyal egy hasonló lehetett, sajnos semmi nyom nem maradt. Fölvetődött, hogy a tükörképet kellene jelzésszinten odafesteni. A restaurátor zsűri ehhez azonban nem járult hozzá, és a figurális ábrázolás lehetőségét elvetette. És akkor hirtelen megelevenedett egy régi emlék. A múlt század végén jó sorsom Angliába vitt, és

ahogy az rendesen illik, minél több mindent meg kellett nézni. Így jutottam el Petworth-be is, amely mondhatnám, egy kastély a sok közül. Esetleges bejárattal, szigorú kerthomlokzattal. Belépve rengeteg kép meg faragás, ami itt természetes. De továbbmenve ott volt a csoda. A Turner-képek tömkelege. A legnagyobb magánkollekció. A festő jó néhányszor vendégeskedett itt, külön műterme is volt, és megrendelésre készített képeket. Érdekes volt a négy, nagyon lapos, elnyújtott formátumú kép. Az egyik szinte teljesen ugyanazt mutatta, mint ami az ablakon kitekintve látható volt. Csak egy kicsit másként. Nem a természetes másolat, a hiteles másolat. Azonnal fölhívtam Herling Zsuzsát, megkérdeztem, van-e Turner-albama. Meglepve mondta, hogy persze van, de miért? Mert olyasmit kellene festeni. Mintha Turner nézte volna az egyik oldalt, aztán alakok nélkül megfestette volna a másikat. Az eredményt itt láthatjuk. Örülünk ennek a díszteremnek, örülünk az egész Laffert-kúria helyreállításának, örülünk, hogy vannak még ilyen műemlék-helyreállítások. ■

KINYÍLNAK A KAPUK

LÁTSZÓLAG KORAINAK TŰNIK, HOGY MÁR MÁJUSBAN TÖPRENGJÜNK A SZEPTEMBERI ESEMÉNY MAJDANI KIMENETELÉN, DE MÉGSEM AZ, HA A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NAPJAIRÓL VAN SZÓ.

KERTÉSZ MARGIT

Mi kell ahhoz, hogy szeptember harmadik hétvégéjén ezer épület legyen látogatható?

Nagyon sok minden! És ha lehet, akkor a sok minden ne külön-külön életet éljen, hanem egymással is szoros kapcsolatban legyen.

Kell hozzá egy világosan megfogalmazott felhívás, kell hozzá minden település polgármesterének neve, hozzáállása, kellene hozzá lelkes szakemberek, helytörténészek, nagy tudású muzeológusok, elhivatott tanárok, önkéntesek, egyházi emberek, vállalkozó szellemű lakóközösségek. Kellene a tematikus kapcsolódások, az Önkéntesség Európai Éve, a Család Éve, az Erdők Nemzetközi Éve, a Hagyományok Éve, a Barokk Év Gödöllőn.

Aztán kellene még neves-nemes évfordulók, amelyekhez kapcsolódni lehet, hogy csak néhányat soroljunk fel: Bartók Béla, Bessenyei György, Bibó István, Clark Ádám, Gerevich László, Hadik András, Jedlik Ányos, Liszt Ferenc, Mikes Kelemen, Rippl-Rónai József, Tóth Árpád, Ybl Miklós. Kellene az egyes települések saját ünnepei, a szüret, a búcsújárás, az alapítás, az emlékezés ünnepei.

Ezek után már csak a közös döntés, és együttes akarat kell ahhoz, hogy a ház megnyíljon, vendége jól érezze magát, ismereteiben gyarapodjon. Ne feledkezzünk el egy nagyon fontos elemről sem: kellene érdekes

épületek! Kastélyok, templomok, lakóházak, kúriák, paloták, intézmények, ipari-műszaki emlékek, fürdők, tájházak, pincék, padlások.

A „Magyarázom a házam” programja keretében pedig kellene a kortárs épületek is, amelyeknek tervezői is jelen vannak.

„Mi kell ahhoz, hogy szeptember harmadik hétvégéjén ezer épület legyen látogatható?”

Kellene az érdekes sétaútvonalak, amelyek szinte kézen fogva vezetnek az érdeklődőket tájról tájra, házról házra. És a történetek, a legendák, az érdekességek, amelyeket az épületek jó ismerői mondanak el, a történiák, amelyekből össze lehet rakni a település történetét, múltját és jelenét.

Kell még olyan kiemelt program is, mint a *Templomok éjszakája*, ebben az évben szeptember 17-én, szombaton éjjel lesz, amelyet a Szakrális Művészetek Hete szervezőivel karöltve igyekezzünk évről-évre gazdagítani. 2009-ben tizenöt templom tartott hosszan nyitva, 2010-ben ötvenhat, ebből huszonnégy a fővárosban, harminc vidéki településeken, és volt két velünk „éjszakázó” temp-

lom a Felvidéken, Révkomáromban és Somorján. Mindezeket a programfüzet közepére, kiemelhető formában szerkesztettük. Ezt a sort lenne jó tovább növelni – koncertekkel, előadásokkal, csendes elmélkedésekkel, templomok épületének bemutatásával – a Kulturális Örökség Napjai programjaiba beillesztve. Mi kell még?

Sok lelkes épületlátogató, akik előre eltervezve, különös érdeklődéssel járnak minden év szeptemberében házakat nézni. Iskolai osztályok, klubok, kisebb-nagyobb csoportok, baráti társaságok és családok kelnek útra, és egyre több a meglátogatott, megismert helyszín.

És máris itt a válasz arra, hogy miért is kell májusban egy szeptemberi rendezvényről előre töprengeni?

Hát azért, hogy ha a fenti leírásban valaki magára, falujára, házára ismer, még legyen ideje jelentkezni. Hogy nekünk, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Társadalmi Kapcsolatok Főosztályán, legyen időnk honlapra, programfüzetbe szerkeszteni jelentkezésüket, legyen időnk zászlót, plakátot a helyszínre küldeni. Legyen időnk tömegeket toborozni, mindenkit jó szóval ellátni.

Az Olvasóknak meg azt kívánom, hogy legyen idejük szeptember harmadik hétvégéjén épületeket nézni. ■

TÁJ, ÉRTÉK, KATASZTER

AZ ORSZÁGOT JÁRVA MEGÁLLUNK EGY ÉPÜLET, EGY SZOBOR, EGY KŐKERESZT, EGY GÉMESKÚT, EGY KILÁTÓ VAGY ÉPPEEN EGY MATUZSÁLEMI KORÚ FA ELŐTT. SEM ÚTIKÖNYV, SEM TÁJÉKOZTATÓ FÜZET NEM ÍR RÓLA. NEM VÉDETT EMLÉK, NEM JEGYZI SEM AZ ÖRÖKSÉGVÉDELEM, SEM A TERMÉSZETVÉDELEM. TALÁN CSAK A HELYIEK TUDNAK LÉTEZÉSÉRŐL. ÁPOLJÁK, ŐRZIK, FONTOSNAK TARTJÁK IDENTITÁSUK SZEMPONTJÁBÓL, MÁSUJT NEM FIGYELNEK RÁ, NEM ÉRZIK LÉNYEGESNEK, TÁN CSAK TERMÉSZETESNEK VESZIK, HOGY OTT ÁLL, HOGY NAP MINT NAP ELMENNEK ELŐTTE. TÁN EGY PILLANTÁST SEM VETNEK RÁ, DE HA NEM LENNE OTT, MÉGISCSAK HIÁNYOZNA.

Április harmincadikával lezárult a 2009 őszén indult TÉKA projekt, amelynek célja hazánk tájérték-kataszterének létrehozása, közös metaadatbázisba foglalása volt. A munka ezzel természetesen nem ér véget, hiszen az adatbázisnak működni kell, hogy gazdag információs anyagát használni, és további adatgyűjtéseikkel és adatfeltöltéseikkel gyarapítani tudják szakemberek és magánszemélyek, érdeklődők és önkormányzatok, településfejlesztéssel, rendezéssel foglalkozók, döntéshozók.

Mi is az a tájérték? A munka során sokszor, sok helyről elhangzott a kérdés. A választ így adták meg a projekt életre hívói: tájértéknek nevezünk minden, az adott tájra jellemző természeti értéket, képződményt vagy ember által létrehozott tájalkotó elemet – beleértve a régészeti értékeket, műemlékeket, védett és nem védett természeti értékeket, építményeket, sőt olyan gondolati képződményeket is, mint a népha-

gyományok vagy legendák –, amelyek természeti, történelmi, kultúr-történelmi, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

Ezen értékek egységes adatbázisba rendezésére és majdani szolgáltatására szövetkezett az EGT és Norvég Finanszírozási Mechanizmus támogatásával a Budapesti Corvinus Egye-

tem Tájépítészeti Kara, a Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI), a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (jelenleg Vidékfejlesztési Minisztérium), a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat (amelynek helyébe utóbb a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központja lépett), valamint a norvég

Nagyvázsöny
Fotó: Szilvácsku Zsolt

University of Life Sciences. A projektben sor került a tájértékek katasztrozésának és a tájkarakter-értékelés elvi és gyakorlati módszertanának kidolgozására is. Ismert tény, hogy a TÉKA adatbázisba integrált adatok több helyen, többféle rendszerben jelennek meg. A műemlékekkel és régészeti lelőhelyekkel kapcsolatos adatokat a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, a régészeti topográfiával kapcsolatos adatokat a Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központja, a természetvédelemmel kapcsolatos adatokat a Nemzeti Park igazgatóságok és a Természetvédelmi Információs Rendszer (TIR), a turizmus-

sal kapcsolatos értékleltárt a Magyar Turizmus Zrt., az építményekkel kapcsolatos helyi értékeket az önkormányzatok tartják nyilván.

Dr. Kollányi László egyetemi docens, a projekt vezetője így ír a munkáról: „A TÉKA adatbázis létrehozásának egyik fontos célja volt, hogy ezeket a meglévő adatokat felkutas- sa, az információkat összekapcsolja, illetve a hiányzó adatok egy része esetében a felméréseket elindítsa, koordinálja, illetve összehangolja. Az adatintegráció lényege, hogy minden partner továbbra is saját maga tartja karban, gondozza a törvényi kötelezettség által meghatározott, közhiteles adatbázisait. A TÉKA me-

▲ *Fertőrákosi utcásor*
Fotó: Szilvácsku Zsolt

▶ *Badacsonyi kőkereszt*
Fotó: Szabó Balázs

taadatbázis ugyanakkor pluszinformációval szolgálhat a partnerek adatbázisainak megosztásával egymás és a nyilvánosság felé nyitásával... Felhasználói szempontból a TÉKA projekt előnye, hogy az adatgazdák adatbázisait (az azokhoz tartozó, jogokat, jogosultságokat nem érintve) a virtuális térben kapcsolja össze egy metaadatbázisban. A projekt ebben az értelemben kísérletnek is tekinthető, hogy ezt az adatintegrációs funkciót, szerepet milyen

mértékben és hosszan fogja tudni betölteni.

A jövőbeni felhasználók számára ugyanakkor egyértelmű az az előny, hogy az adatokat egy helyen (térben) látja, és nem kell adatgazdánként egyeztetni a hozzáférhetőségről.”

A tájérték adatbázis a magán adatgyűjtést is fontosnak tekinti. Gondoljunk csak az olyan tematikus adatbázisra, mint Magyarország egyik legrészletesebb szoborgyűjteménye, a szoborlap.hu adatbázisa, amelynek adatai integrálódnak a TÉKA-ba. Ugyanígy a műemlékem.hu.

A projekt értelmében az adatgyűjtések, kutatások, valamint a terepi felmérések eredményei 2011 áprilisától egy integrált online térinformatikai adatbázisba kerülnek (tajterktar.hu).

Az adatbázis három – partneri, szakértői és publikus – szolgáltatási felületen látogatható.

A publikus felület internetnézegetőn keresztül mindenki számára ingyenes. A felületen szabadon böngészhetők a meglévő térképi, képi és adatbázis adatok. A felhasználók „saját” tematikus oldalakat hozhatnak létre, ahol saját adataikat gyűjthetik. A rendszer alkalmas arra, hogy regisztrálás után bárki új oldalakat hozzon létre, a meglévőket szerkessze vagy véleményezze.

A TÉKA adatbázisa és szolgáltatása alkalmas arra, hogy helyi közösségek, egyesületek, honismereti csoportok, közkincs-kerekasztalok számára alkalmas felületet biztosítson a különböző tájértékek nyilvántartására és közzétételére. A tájértékek felvitelét, térbeli azonosítását segíti, hogy a hagyományos GoogleMap térképeken kívül, a topográfiai térkép (M=1:10 000), orthofotó, történeti térképek is megjelenjenek a rendszerben.

A hagyományos internet-böngésző mellett a partnerek, illetve az üzleti előfizetők számára a szolgáltatás elérhető „vastag kliensen” is, térinformatikai programokon keresztül. ■

AZ ÚT MÉG ÉPÜL...

JELEN ÉS JÖVŐBENI RÉGÉSZETI KUTATÁSUNK SZÁMÁRA TÖBB SZEMPONTBÓL IS PÉLDAÉRTÉKŰ MONOGRÁFIA LÁTOTT NAPVILÁGOT IDÉN JANUÁRBAN. SZOMBATHELY–ZANAT KÉSŐ URNAMEZŐS KORÚ TEMETŐJE ÉS A LELOHELY MÁS ŐS- ÉS KÖZÉPKORI EMLÉKEI CÍMMEL JELENT MEG AZ MNM-NÖK VIA KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI KISMONOGRÁFIÁK SOROZATÁNAK MÁSODIK KÖTETE, MELY TARTALMILAG ÉS TECHNIKAI KIVITELEZÉSÉBEN EGYARÁNT MEGFELEL A SOROZAT ELSŐ KÖTETE ÁLTAL TÁMASZTOTT MAGAS SZINTŰ KÖVETELMÉNYEKNEK.

BODNÁR CSABA

A kiadvány a Szombathely–Zanat – Kozár–Borzó partja lelőhelyen, a 86-os számú főút nyomvonalához kapcsolódóan, két alkalommal végzett megelőző feltárások eredményeit ismerteti, különös tekintettel a lelőhelyen feltárt késő bronzkori temetőre. És mint kiemelt szerzője és a feldolgozás irányítója, *Ilon Gábor* is utal rá bevezetőjében, szinte példa nélküli abban a tekintetben, hogy szűk két és fél évvel a második feltárás befejeződése után már forgathatjuk. A kutatott lelőhelyen, mely Szombathely–Zanat településrészétől északra, a Kozár–Borzó-patak nyugati teraszán található (11. lelőhely), 1999-ben *Ilon Gábor*, majd 2008-ban *Skriba Péter* vezetésével folyt ásatás. A két évad során a késő bronzkori urnamezős kultúra 71 síros temetője mellett ugyanezen korszak egyéb objektumai (a temetkezésekhez kapcsolódó, feltételezett máglyahelyek), valamint késő rézkori, bronzkori, kora vaskori, kelta, Árpád-kori, késő középkori – korai újkori jelenségek kerültek elő. (A patak túlszéljén fekvő 10. lelőhelyről *Id. Skriba Péter* írása az *Örökség* 2009/6. számában.) Noha a többszerzős monográfia elsősorban az urnamezős temető feldolgozását tűzte ki célul, a kötet végén rövid bepillantást nyerünk a több korszakos lelőhely más periódusainak emlékmagyarázatába is. A munka gerincét az általános temetkezési szokásáról urnamezős

kultúrának elnevezett késő bronzkori régészeti kultúra kései temetőjének közlése és elemzése teszi ki. A temető jelentősége jórészt abban áll, hogy az adott Vas megyei régióban, mely a kultúra e kései szakaszában számos szempontból még fehér folt a kutatásban, ez az első hitelesen, régész által, közel teljes egészében feltárt nekropolisz. Az ásatásokon és azt követően végzett pontos megfigyelések, valamint aprólékos (noha nem teljesen egységes) dokumentáció lehetővé tette a feldolgozó régész számára, hogy a sírmellékletek, a rítus és a sírok térbeli eloszlásának elemzése révén – a gyakran erős bolygatás, illetve a temető nyomvonalon kívüli eső, így sajnos feltáratlanul maradt részletei ellenére is – részletesebb következtetéseket vonjon a Kr.e. X–IX. században itt élt közösség temetkezési szokásait, valamint horizontális és vertikális társadalmi rétegződését illetően. Rövid kritika ugyanakkor megfogalmazható az elemzés helyenként kissé elnagyolt és hiányos voltával kapcsolatban, mely egyes következtetések megalapozottságát tekintve (pl. a temető belső időrendje, sírcsoportok szétválasztása) a korszakot behatóbban ismerők számára némi kétkedésre adhat okot. Amennyiben a tudományos igényű, régész szakemberek számára íródott kötetet a régészet berkeiben járat-

lanabb olvasók is kezükbe veszik, bepillantást nyerhetnek azon területekre, melyek a mai régészeti kutatásokat jórészt meghatározzák. A munka kiváló példa a régészettudomány és a különféle természettudományok egyre elfogadottabbá váló, gyümölcsöző együttműködésére. A temető *Ilon Gábor* által elvégzett régészeti szempontú értékelését a kötet második felében antropológiai, archaeozoológiai tanulmányok, restaurálás során tett megfigyelések, kerámián végzett anyagvizsgálatok (ld. gyanta kimutatása), illetve a tágabb régió komplex vizsgálati módszerekre épülő környezetregészeti rekonstrukciója egészíti ki más szerzők tollából. Annak eredményeként, hogy már az ásatás kezdete óta nagy gondot fordítottak a különböző természettudományos vizsgálatok elvégzéséhez szükséges minták begyűjtésére, olyan, itthon eddig egyedülálló megfigyelésekre is sor kerülhetett, mint a temetkezések szezonális időpontjának meghatározása. A sorozat célkitűzéseinek megfelelően kétnyelvű (magyar, angol) kiadvány 400 oldalnyi terjedelmével igen jelentős munkát sejtet a háttérben. Reméljük, az MNM-NÖK publikációs irányelvét követve hamarosan a világhálón is olvashatóvá válik, ezáltal is ösztönözve a régész-társadalmat hasonlóan színvonalas kiadványok megjelentetésére. ■

Hogyan csengessünk be Mozartékhöz?

PASZTERNÁK ISTVÁN

Ha arra adjuk fejünket, hogy Salzburgba látogatunk, több, az útikönyvekben és a városról közkézen forgó toposzokban nem emlegetett feladatunk akad majd. Már a pályaudvaron reánk omlik például a legfontosabb városi ikonról elnevezett Mozart-kugeln: az „echte” és persze vagy hatféle apokrif változat is. (Beljebb sétálva a város közepébe, kifejezetten olyan boltot is lelünk, amely kizárólag M-golyót forgalmaz :-). Az viszont végképp megzavarja a látogatót, hogy Mozart-házból is többet találunk a belvárosban. Mert, ahogy lenni szokott, a Mozart-kultusból mindenki pénzt akar csinálni. A sorban persze az apuka, Leopold volt az első, aki maga is pénzért mutogatta zseni fiát... Ma meg egy alapítvány és egy másik csapat egymással vetekedve igyekszik lehúzni a kedves látogatót az „igazi” Mozart-házban. A valódi szülőház persze jól ismert, a belváros egyik forgalmas sétálóutcáján áll. A benne látható minimalista kiállítás (tudják, modern installációk közt három-négy tárgy per szoba!) erősen felejthető, meg amúgy sem tudjuk élvezni az egymás sarkát taposó japán turistáktól. De az

épület szép és belül izgalmas, remek fényekkel. Jó példája a középkori eredetű, emeletes belvárosi polgárházaknak. Ezekből itt igen sok akad. Mégis van valami, tulajdonképpen csak egy apróság, egy műemléki érték(!), ami egyedivé és számomra különösen kedvessé teszi a Mozart-házat: a régi kapucsengő, amit itt gondos kezek helyreállítottak! A homlokzaton végigvezetett drótok segítségével megszólaltatható csengőkkel szó szerint „becsen-

gethetünk” a többemeletes épület bármelyik lakásába.

Lám, mégis csak a zenéről szól ez a ház! Meg a hiteles részletekről. ■

AZ IRGALMASOK KÓRHÁZA

EGER VÁROSÁNAK EGYEDÜLÁLLÓ LÁTVÁNYA ANNAK A JUTALMA, AKI FELKAPASZKODIK A MINARET LÉPCSŐSŐRÁN, ÉS A KESKENY KÖRERKÉLYRŐL KÖRBETEKINT. ÉRDEMES AZONBAN EGY PILLANTÁST VETNI A MINARET LÁBÁNÁL ÁLLÓ ÉPÜLETEKRE IS.

HÉCZEY-MARKÓ ÁGNES

A minaret szomszédságában áll ugyanis az Irgalmas Testvérek rendjének kolostora, melyet 1726-ban Magyarországon harmadikként, Erdődy Gábor püspök kezdeményezésére alapított a rend. Ez volt az első, amely kifejezetten kórház céljára és nem szegényháznak vagy aggok menhelyének jött létre, miként az a korban szokásos volt. Az épületben azóta is folyamatos a gyógyítás, jelenleg a Markhot Ferenc Megyei Kórház része.

Az épület utcai homlokzatainak szondázó falkutatását Koppány András régésszel közösen, az MNM NÖK Épületkutatási Osztályának munka-

társaiként 2010 őszén végeztük, a festésrétegeket Szilágyi Gáborné vegyésztechnikus vizsgálta.

A ma álló épület legkorábbi, déli szárnya – melybe a testvérek mindössze tíz betegükkel költöztek –, az adománylevélben foglaltaknak megfelelően, a dzsámiból átalakított templom tőszomszédságában elhelyezkedő telken épült meg 1727–1728 között. A G. B. Carlone tervezte épület keleti homlokzatának befejezésére azonban csak az építész halála után, 1753-ban került sor. Ennek, az eddig csak ábrázolásokról ismert kétszintes, háromtengelyes, osztópárkánnyal és lizénákkal díszített

oromfalas homlokzatnak megtaláltuk néhány részletét, melyeket a XIX. századi átépítés érintetlenül hagyott.

A szerzetesek gyógyító munkájának szükségességét igazolja, hogy már 1730 és 1732 között sor került az épület bővítésére. Az ekkor felépített nyugati kolostorszárnyat kutatásunk nem érintette.

A kórház a következő években is töretlenül fejlődött, az 1746 és 1748 között felépült északi szárnyban már húsznál több beteg ápolására volt

*Az épület látképe a minaret tövében
Fotó: MNM NÖK*

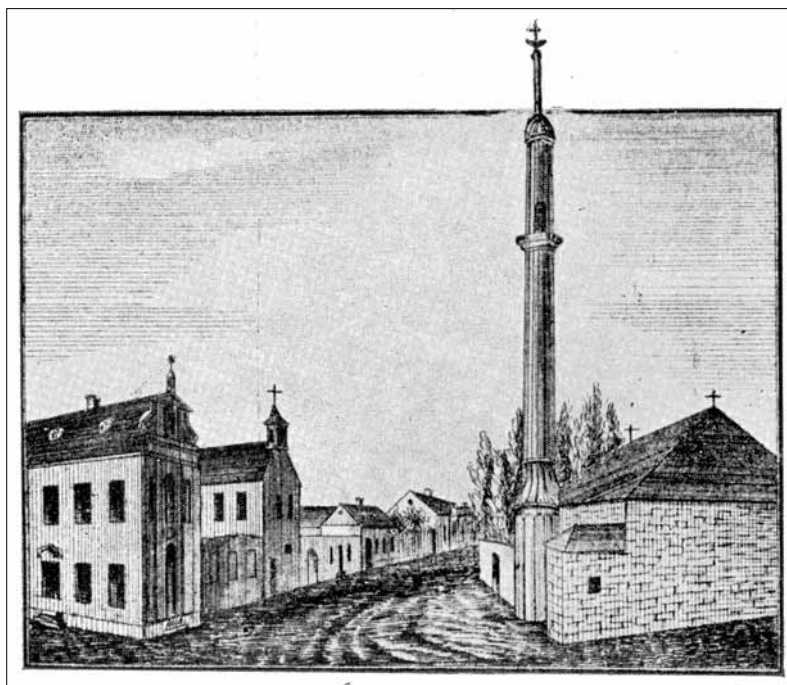

mód. A korabeli rajzokon megfigyelhető, hogy ez az épületrész korábban valamivel rövidebb volt. A kutatás során megtaláltuk az eredeti épületsarkot, ahol a keleti homlokzat elé épített klasszicista bővítés megőrizte a korábbi épületet díszítő párkányok beforduló szakaszait.

„Nem szegényháznak vagy aggok menhelyének jött létre, miként az a korban szokásos volt.”

E bővítéssel három oldalról épületekkel, kelet felől kerítéssel határolt kolostorudvar jött létre. Utóbbi az ábrázolásokon jól kiemeli az északi és déli épületszárny eltérő hosszát. Az eltérést leginkább a korabeli telekhatárhoz igazodással magyarázhatjuk, ez azonban még további kutatást igényel. A források tanúsága szerint a kolostor telke éppúgy bővült az idők folyamán, mint maga az épület. Az épülettől az Eger-patakig tartó, 1777-ig temetőként használt kert már a kezdetektől a kolostorhoz tartozhatott. 1732-ben a püspök egy újabb telekrészt vásárolt, hogy a szerzeteseknek a kolostorba „alkalmas bejáratuk legyen”. E telekrész feltételesen azonosítható a kolostortól délre fekvő, Markhot és Knézich utcák határolta kis parkkal. A korabeli ábrázolások szerint ezt a kolostor déli falához futó kőkerítés zárta körül, rajta díszes kapu nyílt.

A kolostor alapításától kezdve működött az épületben a patika, mely kezdetben csupán a kórházi gyógyítást szolgálta. Ezért eleinte az utca felől bejárata nem volt, a gyógyszerert csak egy ablakon adták ki. Az ábrázolásokon az egyik, kerítésen már kívül eső ablaknál lépcső és védőtető jelzi, hogy ott volt a patika eredeti kiadóablaka. A lépcső nyo-

Az 1841 előtti állapotot ábrázoló, 1844-ben megjelent litográfia (Barcsay Amant Z. nyomán)

mát a lábazat későbbi átépítése során elpusztították, a védőtető helyét nem volt módunk vizsgálni. Feltártuk azonban a tőle jobbra levő ablak helyén a klasszicista átépítés során nyitott, az 1960-as években ismét elfalazott bejáratot.

Az épület végső formáját a kolostor udvarát keletről lezáró, Istenes Szent Jánosnak szentelt templom építésével nyerte el 1842–1843 között. A minaret és a kolostor egymáshoz viszonyított helyzete valószínűtlenné tette, hogy a kutatás során a dzsámi álló falainak maradványai kerüljenek elő, ahogy azt eddig feltételezték. Az eredmények a korabeli ábrázolásokkal összhangban arra utalnak, hogy a templomként használt dzsámi a kolostortól független épülettömb volt a mai Knézich utca kiszélesedő részén. Bár a kolostor falaiból török kori kőfaragvány nem került elő, a rossz állapotban levő dzsámit feltehetőleg épp kőanyagának felhasználása végett bontották el a templomépítést megelőző évben. A templom megépítésekor az északi szárny megtoldásával a keleti

homlokzatot „kiegyenesítették”, majd az épület meglévő alaprajzi rendszeréhez illeszkedő, de a korábbi barokk homlokzatszakasz nyílásrendszerét átépítő, egységes klasszicista architektúrát alakítottak ki. A középíratlanként kiemelkedő templom kapuja felett az építető, Pyrker János László pátriárka-érsek címerét helyezték el.

A kutatás eredményei igazolták és kiegészítették az épület – írott források és az elsősorban Barcsay Amant Zoltán által összegyűjtött archív ábrázolások segítségével – felvázolható építéstörténetét. Az épületet, összetettsége miatt teljes körű – az álló épületrészek vizsgálatát az 1711 előtti emlékek kutatásánál alkalmazott régészeti módszerekkel kiegészítő – kutatás nélkül azonban nem ismerhetjük meg, melyet művelődéstörténeti jelentősége és magas színvonalú építészeti részletei is indokoltá tennének. ■

MAGYAR–SZLOVÁK ÖRÖKSÉGVÉDELMI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnöke, dr. Tamási Judit és dr. Katarina Kosová, a Pamiatkovy Úrad Slovenskej Republiky főigazgatója 2011. április 13-án, szerdán aláírta a két ország örökségvédelmi együttműködési megállapodását Komáromban a Monostori-erődben.

A korábbi években már kialakult és jól működő gyakorlatnak megfelelően a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a szlovák Pamiatkovy Úrad munkatársai előre megadott program szerint kutatási, illetve tanulmányi programokban vesznek részt. Kiállításokat szerveznek, kiadványokat készítenek a közösen végrehajtott programok dokumentálására.

Az együttműködés szerint tovább folytatódik a Szepességben működő középkori harangöntő műhely által készített harangok és keresztelőmedencék nemzetközi kutatási programja. A felek a visegrádi Mátyás Király Múzeummal együttműködve vándorkiállítást és katalógust készítenek elő. A kiállítás megrendezésére 2011-ben nincs reális lehetőség, a katalógus kiadására viszont a felek pályázatok útján forrást keresnek, s azt még ebben az évben kiadni tervezik. A KÖH és a Pamiatkovy Úrad SR szervezési és szakmai segítséget nyújt a pályázatok elnyeréséhez.

A „Falképek Európa szívében” című közös kiállítást 2011 januárjában a szlovákiai Kékkő várában (Modrý kameň) mutatták be. A „Középkori kolostorok és történetük” című kiállítás 2011-ben az esztergomi Keresztény Múzeumban lesz látható.

A partnerek 2011. első félévében a két hivatal vezetői-

nek részvételével egynapos munkamegbeszélést szerveznek az utóbbi évek gyakorlati és elméleti tapasztalatainak átadására, illetve a jövő feladatainak koordinálására. Támogatják és segítik az örökségvédelemben illetékes államigazgatási szervek és kulturális intézmények (kormányhivatalok; akadémiai intézetek; múzeumok; gyűjtemények; stb.) közötti közvetlen együttműködést, közös kutatási, inventarizációs és a tapasztalatcserét szolgáló programok, valamint tervezett közös kiállítások megvalósításában.

Közös munkacsoport alakul a Magyarország területén található szlovák örökségi elemek dokumentálásának előkészítésére, az alsósztrégovai Madách-kúria és park kutatásának és felújításának előkészítésére és dokumentálására. Továbbra is közös szakmai segítséget nyújtanak a borsi Rákóczi-várkastély további kutatásához, felújításához. Elősegítik a magyar és a szlovák szakmai és civil szervezetek kezdeményezésére induló, településeket érintő örökségi értékleltár-, valamint topográfiai programok munkálatait.

A két ország a továbbiakban is együttműködik a közös, illetve közösen felterjeszteni szándékozott világörökségi helyszínekkel kapcsolatos feladatokban, eljárásokban. Elősegítik és támogatják az elsőfokú örökségvédelmi hatóságok, azaz magyar részről a megyei kormányhivatalok kulturális örökségvédelmi irodái, szlovák részről a Pamiatkovy Úrad regionális irodái közvetlen együttműködését és a közöttük megvalósuló önálló programok létrehívását.

MŰEMLÉKEM.HU: VERSENY ÉS FÓRUM

Immár hagyományosan a Műemléki Világnapon vehették át díjaikat a műemlékem.hu versenyzői. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal aulájában dr. Tamási Judit elnök adta át a jutalmakat. Ezúttal a XVIII. század második feléből, Esterházy Fényes Miklós korszakából származó gyertyatartók hiteles másolatait, amelyeket a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága ajánlott fel. Mint emlékeztetés, az első évad díjátadásának színhelye Pécssett, a Zsolnay-gyár volt, a másodiké a Műegyetem.

A Világnap záróeseményén lehetőség nyílt arra, hogy beszélgetést, fórumot tartsunk, amelyen a hivatásos műemlékvédelem világából Entz Géza, műemléki topográfus, művészettörténész, a kultúráért felelős államtitkár főtanácsadója, Nagy Gergely, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke és Varga Kálmán, a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatója is részt vett. A beszélgetést Deme Péter, a KÖH Társadalmi Kapcsolatok fősztályvezetője vezette. Az eszmecserén a szakemberek a többi között a hivatalos és a civil műemlékvédelem közötti kapcsolatot igyekeztek feltárni, egységesen leszögezve, hogy a civilek ténykedése a múlt épített emlékeinek megőrzése szempontjából nélkülözhetetlen.

Így méltatták a műemlékem.hu játékosainak „munkáját”, amely – mint elhangzott – olyan információkkal látja el a szakmát, amelyeket más forrásból nem tudnának megismerni.

Abban is egyetértettek a szakemberek, hogy sürgős szemléletváltásra van szükség a műemlékvédelem tekintetében, hiszen a rendszerváltás óta válságát éli az épített emlékek megőrzése, azok hasznosítása. Minden jó szándék ellenére sem lett része sem a politikai, sem a közgondolkodásnak a megőrzés, holott megfelelő szabályozók esetén a műemlékvédelem virágzó iparág, amit a nyugat-európai (sőt, immár közép-európai) országok példája is bizonyít.

A találkozón szó esett a műemlékem.hu jövőjéről is, s közös igényként vetődött fel, hogy legyenek gyakoribbak a személyes találkozók. A legközelebbi alkalom a 2010-es fotópályázat képeiből rendezett kiállítás megnyitója lehet, amelyre valószínűleg május második felében kerül sor. Június elején pedig Kána falu egykori helyszínén tartana vezetést a feltáró régész, s megtekinthetnénk a leletekből rendezett kiállítást is.

Kovács Olivér

FESTŐHÁZ UTÁN SZENTÉLY ÉPÜLHET AQUINCUMBAN

Az Aquincumi Múzeum 2009-ben pályázott a Közép-Magyarországi Operatív Programban a múzeum turisztikai célú, látogatóbarát fejlesztésére. Így virtuális élményteret hoznak létre. A legnagyobb közönségsikerre valószínűleg a rekonstrukciók, így a városfal egy szakaszának visszaépítése (amely egyúttal a múzeum új bejárata lesz), valamint a festőház felépítése számíthat.

„A festőháznál, amely nevét a falait hajdan borító díszes kifestésekről kapta, lehetőség nyílik a falképek rekonstrukciójára – mondta Zsidi Paula, a múzeum igazgatója. – Így amellet, hogy a látogatók térélményt kapnak a római lakóház-építészettől, eredeti helyükön, ha nem is az eredeti falakon mutathatjuk be a falképek másolatait. A házat korhű bútorokkal rendezzük majd be.”

Az egykori festőház mellett, a ma még álló lődomb területén, tavaly sikerült a hajdani ókori város legépebben

maradt pincéjét feltárni. Nem csupán a levezető lépcső maradt meg épségben, de a pince padlója fölött, a falba mélyesztett lyukak is, amelyek a hajdani, fából ácsolt padlót merevítették.

S a folytatás? Zsidi Paula erről ezt mondja: „Miótan a lődombot keletről határoló épületet lebontjuk, kinyílik a tér az egykori Mithrasz-szentély felé, amelynek a felfalazott alapfalai ma is láthatók. Felmerült a lehetőség, hogy teljes tömegében rekonstruáljuk a szentélyt, ami tudományos igénnyel megvalósítható, hiszen a középületeket rendkívül szigorú szabályok szerint építették a Római Birodalomban, vagyis az alapokból kiserkeszthető a felépítmény, s így a magasság is. A szentély rekonstrukció bemutatásával pedig a tőle nem messze álló festőházzal együtt már szinte egy ókori városban érezhetné magát a látogató.”

Forrás: műemlékem.hu

